Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

JAN MØLLER

NORDSJÆLLAND I STREG

20 tegninger fra nordsjællandske byer og slotte

FORLAGET SIXTUS KØBENHAVN 1978

JAN MØLLER

NORDSJÆLLAND I STREG

20 tegninger fra nordsjællandske byer og slotte

FORLAGET SIXTUS KØBENHAVN 1978

Farum Kirke

Omkring midten af 1100-tallet var størstedelen af Danmarks landsbykirker under opførelse. Granitten, som lå spredt ud over det meste af landet, var lige ved hånden. Mens kirkebyggerne i Jylland, og til dels også på Fyn, forarbejdede marksten til kvadre, anvendte man på Sjælland den rå sten som hovedmateriale. Kun hjørnesten og sten omkring vinduer og døre blev tilhugget.

Den romanske kirkes hovedelementer var et rektangulært skib og et næsten kvadratisk kor, hvortil der ofte sluttede sig en halvrund apsis.

På Farum Kirke kan man se, hvor stor den oprindelige romanske bygning var. Kampestensmurene blev nemlig bevaret; man byggede blot videre med teglsten. Skibet blev forlænget, der blev opført tårn og våbenhus, og nye, større vinduer blev indsat.

Kirken ligger på en bakke i udkanten af den bevarede del af landsbyen Farum. Fra kirkegården er der en storslået udsigt over Farum Sø og til det smukke, gamle landsted Farumgård.

Farum er ikke længere nogen landsby. Den har udviklet sig mod nord og navnlig mod øst på den anden side af Frederiksborgvejen og Hillerødmotorvejen. Den nye s-togsforbindelse mellem Farum og Svanemøllen har sat yderligere gang i byudviklingen.

Men omkring kirken hæges der om miljøet. Gamle huse restaureres med omhu og nyere bebyggelse begrænses mest muligt.

Tegningen viser kirkens østlige ende. Kampestensmurene fra 1100-tallet ses i apsis og i gavlen til koret og skibet. I baggrunden ses den stråtækte kirkelade fra 1724, som danner kirkegårdens vestlige grænse.

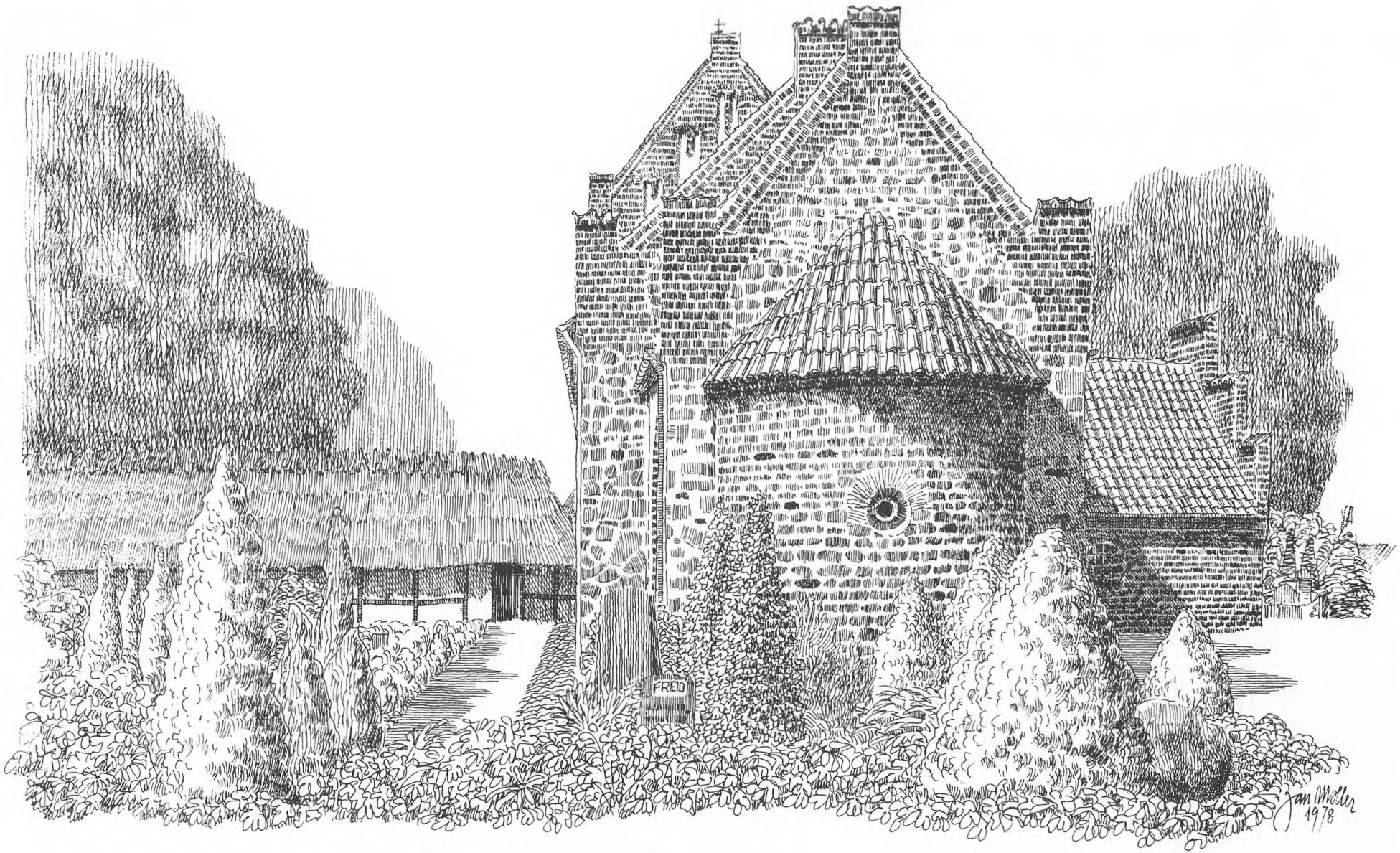
FRED
Jan Möller
1978

Kavalerbygningen i Hørsholm

Hørsholm har en lang og broget historie. Den fortæller om den middelalderlige borg *Hørningsholm,* som blev opført i 1200-tallet på en holm ude i mosen.

På Frederik II's tid blev borgen revet ned, og i stedet lod kongen »Det hvide Hus« og »Det røde Hus« opføre.

Christian IV overdrog *Hørsholm,* som stedet nu blev kaldt, til sin datter og svigersøn, Leonora Christine og Corfitz Ulfeldt, men da Ulfeldt flygtede ud af landet, inddrog Frederik III godset og skænkede det til sin dronning, Sophie Amalie. Slottet blev derefter kaldt *Hirschholm* indtil det i 1861 fik sit gamle navn igen.

Christian VI og hans dronning Sophie Magdalene lod i 1730-erne, med Lauritz Thurah som arkitekt, opføre et prægtigt slot på Hirschholm. Kongen og dronningen boede hver sommer på slottet, og her døde kongen i 1746.

Efter Struensee-tiden lå slottet øde hen. Ingen ville bo der, og de skønne bygninger gik hurtigt i forfald. Frederik VI lod arkitekten C. F. Hansen nedbryde slottet og bruge byggematerialerne bl.a. til opførelse af det nye Christiansborg Slot. Hvor Hirschholm havde stået, opførte C. F. Hansen senere den nuværende Hørsholm Kirke.

Den prægtige barokhave blev også nedlagt, men endnu minder slotssøen med de to holme, omkranset af lindetræer, om det storslåede anlæg.

Tegningen viser udsigten mod *Kavalerbygningen* øst for slotssøen. Bygningen blev opført af Lauritz Thurah og stod færdig i 1744, hvor den blev kaldt *Det store Domestikhus.* Her boede i sin tid slotsforvalteren, slotsgartneren og andre hoffunktionærer. Den smukke bygning, der er fredet i klasse B, spejler sin gule mur og det røde tag i søens vand.

Jan Mosla
1978

Den gamle hovedgade i Hørsholm

I forbindelse med opførelsen af slottet i Hirschholm besluttede dronning Sophie Magdalene at anlægge en købstad ved slottet og lod arkitekten Nicolai Eigtved udarbejde en byplan.

Der blev anlagt en hovedgade vest og nord for haveanlægget og opført bygninger, bl.a. en gæstgivergård, som lå ud til den store plads, *Ridebanen.*

I 1739 blev den lille by efter dronningens ønske ophøjet til købstad; en status, som den beholdt til 1868.

Da gæstgiveren tillige var postmester, blev kroen kaldt *Postgården,* et navn, der blev kendt gennem digteren Henrik Hertz' »Erindringer fra Hirschholm«. Postgården blev senere til *Hørsholm Hotel,* og bygningen er nu udstykket i ejerlejligheder.

Hovedgadens nordlige del er blevet gågade med et væld af butikker. Den sydlige del af Hovedgaden er blevet afskåret fra den gennemgående trafik, der føres vest om byen.

Den isolerede gadestump hedder nu *Gammel Hovedgade,* og her ligger en perlerække af gamle købstadbygninger, som alle er fredet i klasse B. Den nordligste, nr. 11, kaldes *Postholdergården* og er restaurant. Navnet fik den, da en af de tidligere ejere i sin tid stillede vogne til rådighed for postvæsenet. En indmuret stenplade med en kringle fortæller, at bygningen også engang har været bagergård.

Nabogården, nr. 9, opført 1806, er nok den smukkeste af bygningerne. Den er overtaget af Hørsholm kommune, som har restaureret den. Sammen med side- og baghuset benyttes ejendommen nu af den sociale forvaltning.

Under restaureringen fjernede man de grønne skodder, som ikke hørte til den oprindelige bygning. På tegningen, der viser det meste af bygningen – og tillige lidt af Postholdergården – har skodderne dog fået lov at genopstå, således at man kan se hvilket liv de tilførte facaden, når solen kastede deres skygger ned ad muren.

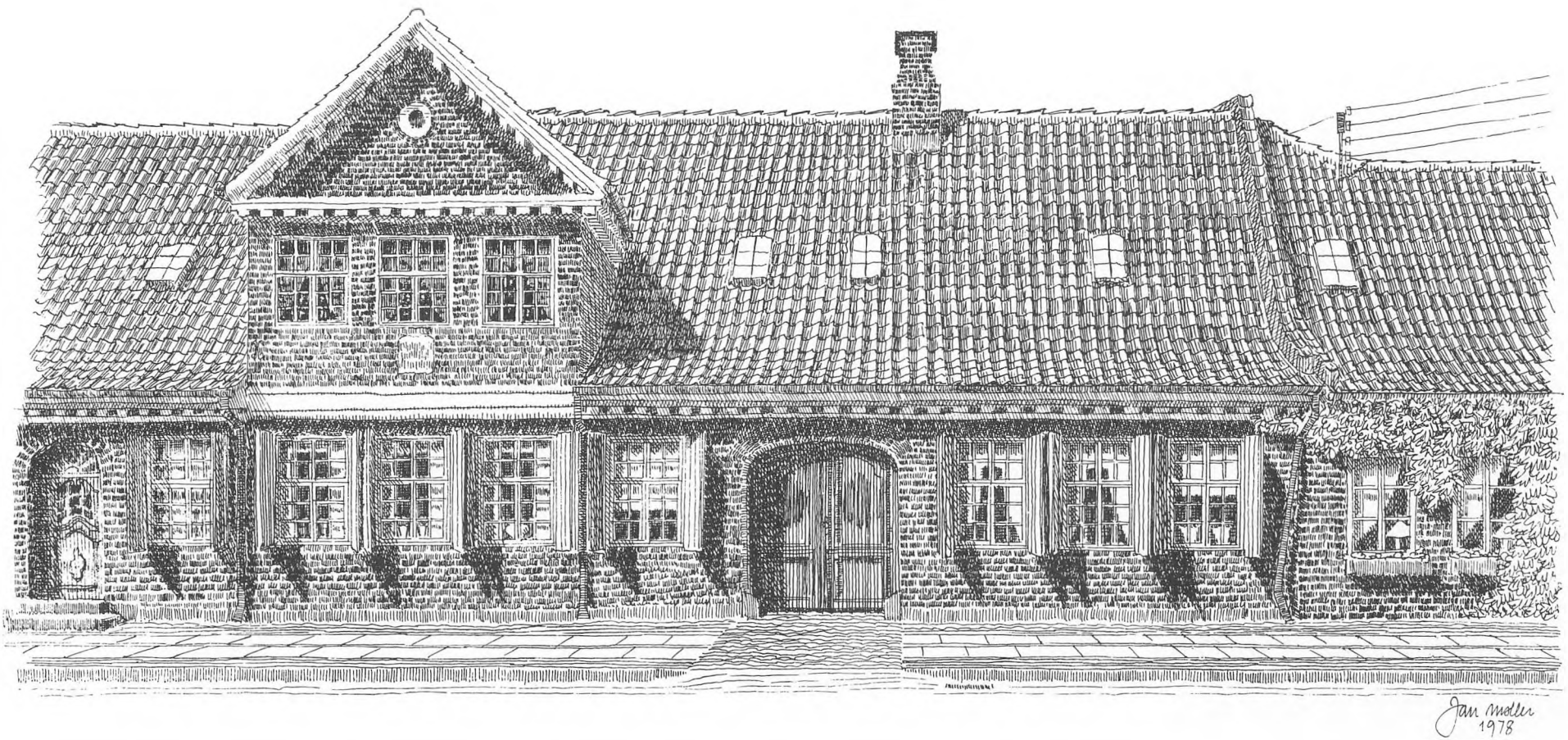
Jan Møller
1978

Frederiksborg Slot

Midt i Nordsjællands vidtstrakte skovområder lå i middelalderen en herregård, som blev kaldt *Hillerødsholm*. Mens gården i midten af 1500-tallet tilhørte Herluf Trolle og Birgitte Gøye, ønskede kongen, Frederik II, at erhverve stedet. Ved et mageskifte fik kongen godset og overlod Herluf Trolle og Birgitte Gøye Skovkloster ved Næstved, der kom til at hedde Herlufsholm. Kongen gav også sin besiddelse et nyt navn: *Frederiksborg*.

I 1560-erne udbyggede Frederik II den tidligere herregård til et nogenlunde stateligt slotsanlæg. Ved kanaler og opdæmninger fik slotssøen tilført mere vand, der blev indhegnet dyrehaver og anlagt fiskedamme.

Frederik II's ældste søn og efterfølger, den senere Christian IV, blev født på Frederiksborg i april 1677. Allerede som ung viste han stor interesse for arkitektur. Omkring år 1600 besluttede han at opføre et nyt Frederiksborg – langt prægtigere end faderens. Størstedelen af det gamle anlæg blev derfor revet ned, og i årene 1602–20 blev det slot opført, som stort set endnu er bevaret i det ydre.

Tegningen viser indgangen til Frederiksborg Slot fra syd. Fra den murede bro fører vejen ind gennem en snæver port, som er fra omkring 1560. Gaden med bygninger på begge sider stammer fra Frederik II's anlæg. Den er anlagt forskudt i forhold til broen, således at fjendtligt artilleri ikke kunne skyde direkte ind på slottet.

Det store tårn i baggrunden er porttårnet ind til den forreste slotsplads. Tårnet, der er 56 meter højt, og som kaldes *Fangetårnet*, er opført på Christian IV's tid.

Udsigt til Frederiksborg Slot fra broen, der fører over til den sydligste af de tre holme, på hvilke slottet er opført. Den høje bygning til højre kaldes Herluf Trolles Tårn.

Frederiksborg Slot – S-broen

En del af Frederiksborg Slot kan føres tilbage til Frederik II's tid. Det gælder blandt andet det smukke parti ved den såkaldte S-bro, der forbinder den sydlige og den mellemste slotsholm.

Broen, der er fra Christian IV's tid, har navn efter sin facon og er unægtelig lidt af et særsyn i brobygningskunsten. Det elegante smedejernsgelænder er dog fra slutningen af 1600-tallet. Det kan ses af dekorationerne forneden, der er udformet som Christian V's navnetræk, C 5. Tegningen viser broen og det ene af de to runde tårne fra Frederik II's tid.

I 1600-tallet benyttede kongerne Frederiksborg ret meget. Det var her Christian V indledte traditionen med de enevældige kongers salvings- og kroningsfest i slotskirken.

Fra Frederik IV's tid blev Fredensborg foretrukket, men Frederik VII gjorde pånyt Frederiksborg til residensslot. I december 1859, mens Frederik VII og grevinde Danner beboede slottet, udbrød en voldsom ildebrand, som ødelagde størstedelen af hovedbygningens indre samt tage og spir. Slotskirken og bygningerne uden for selve slottet blev dog reddet.

Ved en landsindsamling lykkedes det at skaffe penge til genopbygningsarbejdet. De oprindelige interiører var dog gået tabt; alle rummene er rekonstruktioner.

Blandt de betydeligste bidragydere var Carlsbergs grundlægger, brygger J. C. Jacobsen. Efter hans forslag blev slottet indrettet til nationalhistorisk museum og i 1878 – for netop 100 år siden – lagt ind under Carlsbergfondet som en særskilt afdeling.

Hele slotsanlægget er i dag en af Nordsjællands største turistattraktioner – et spændende kompleks af bygninger, der står som et værdigt monument over danske kongers bygningskunst.

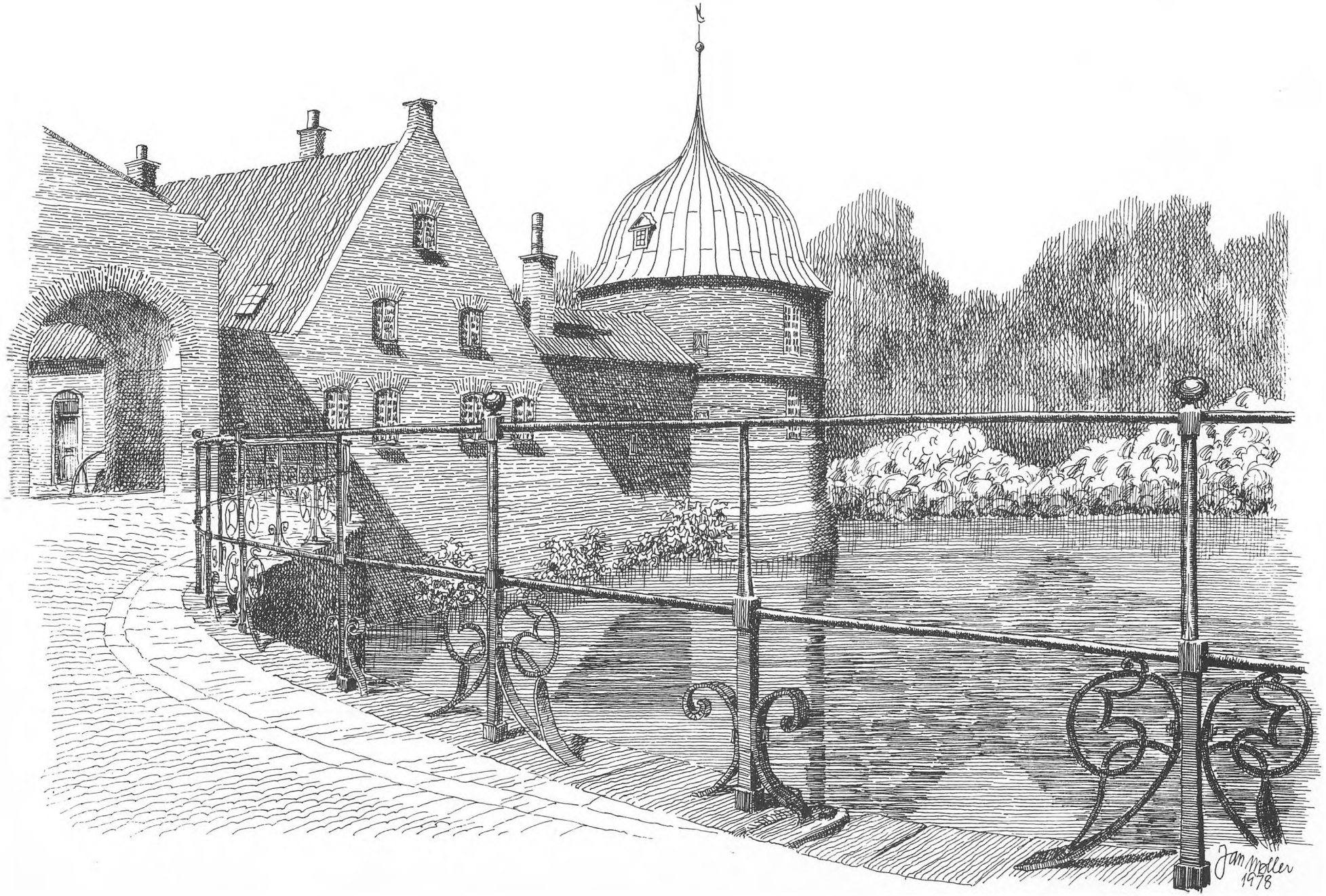
Jan Møller
1978

Æbelholt Kloster

Kirkefyrsten og statsmanden Absalon kaldte i midten af 1100-tallet den myndige og kloge teolog, Vilhelm, til Danmark og udnævnte ham til abbed for augustinerklostret på Eskilsø i Roskilde Fjord.

Klostrets noget upraktiske beliggenhed på en lille ø medførte, at man omkring 1175 flyttede til egnen ved Tjæreby vest for Hillerød, hvor abbed Vilhelm grundlagde *Æbelholt Kloster.*

Her kunne munkene bl.a. drive agerbrug, men om selve det vidtstrakte klosterkompleks fortæller kildeskrifterne næsten intet.

Efter reformationen tilfaldt klostret og dets gods kongen. I århundreder tjente de tomme bygninger til stenbrud for andre byggerier, og det var sørgelig lidt, der var tilbage, da man i 1935 indledte systematiske udgravninger på klostertomten.

Til trods herfor kom der gode resultater. Det lykkedes at påvise de enkelte bygningers beliggenhed så godt, at man stort set kunne rekonstruere komplekset. Det var firfløjet og bestod af en stor kirke mod nord og fløje med sakristi, kapitelsal, spisesal og talestue. Desuden et lille kapel samt munkenes *necessarium,* d.v.s. w.c.-er i ordets egentlige forstand, da bygningen var opført over en bæk.

Munkene drev også hospital, og deres lægekunst havde et relativt højt stade. Det kan man se i den lille museumsbygning ved klosterruinen. Her er der udstillet en del af de skeletter, der blev fundet ved udgravningerne. Ved museet er anlagt en have, hvor munkenes lægeurter vokser. En af disse planter – bulmeurten – voksede forøvrigt frem af sig selv efter at have ligget i »dvale« i mere end 400 år.

På selve klostertomten har man rejst de piller, der er fundet, på de steder, hvor de kan have haft deres plads i klosterbygningerne. På tegningen ses de murede piller, som rimeligvis har båret hvælvingerne i refektoriet – brødrenes spisesal.

Hele anlægget er et spændende levn fra Danmarks middelalder, som ikke var så mørk endda.

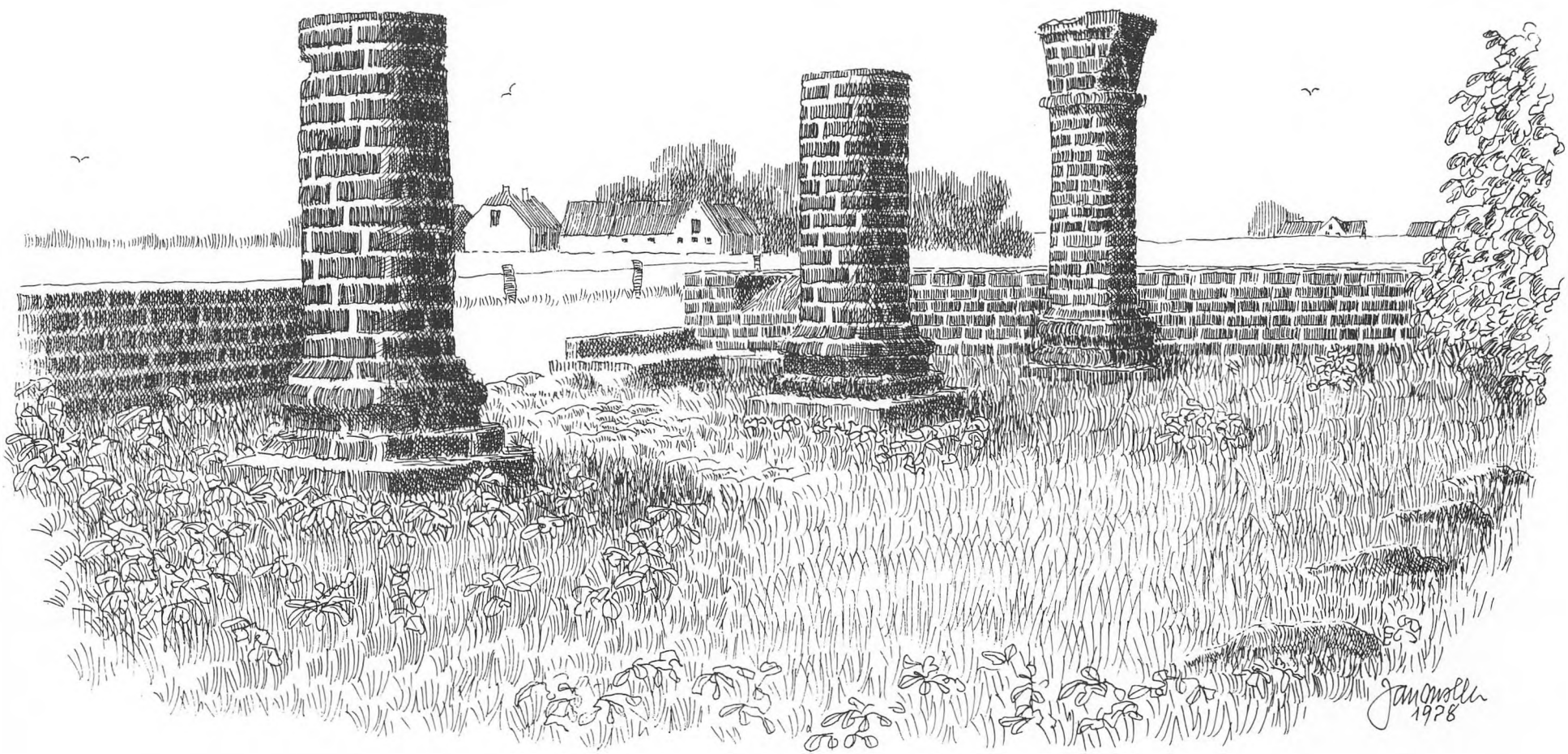
1978

Fredensborg Slot

Frederik IV var stærkt inspireret af sine oplevelser under Italiens-rejsen i 1709, ikke mindst af de slotte og andre bygninger, han så under sit ophold.

Fredensbor Slot er tydeligt præget af italiensk bygningskunst. Den berømte kuppelsal med omløbende galleri ud for første sal er kopieret efter hertugslottet i Modena.

Beliggenheden i det smukke landskab øst for Esrum Sø gav delvis sig selv. Her lå i forvejen en lille kongelig jagtgård, *Østrup,* hvor kongen kunne trække sig tilbage fra Frederiksborg. Med J. C. Krieger som arkitekt opførtes den næsten kvadratiske hovedbygning og de lavere bygninger omkring den ottekantede slotsgård i årene 1720–22. Slottet fik sit navn til minde om fredsslutningen efter den store nordiske krig.

Frederik IV's ønsker fik snart et videre sigte. Han ville gøre Fredensborg til sin faste sommerresidens, og det krævede mere plads og større forhold. Øst for slottet blev der anlagt en ridebane, afsluttet mod øst af en lang staldlænge og mod nord af en kirkebygning.

På tegningen ses slottet fra hjørnet af Ridebanen, på hvis vestlige side der vokser en række gamle lindetræer. Midtfor i baggrunden ses kærnen af det oprindelige slot med kuplen og de fire spirprydede skorstene.

Bygningen i midten er den sydøstlige af de fire pavilloner, der med Nicolai Eigtved som arkitekt blev opført under Frederik V for at skaffe mere plads. Bagsiden af den østre ottekant løber ind i pavillonen i en spids vinkel, som, set herfra, skaber et spændende perspektiv.

Til højre ses den ene af de to bygninger, der flankerer slotskirken. Oprindelig var bygningen kun i én etage og var opført som orangeri. Senere blev den forhøjet til to etager, og den kaldes nu Damebygningen. I baggrunden anes den løngang, der forbinder slottet med kirken.

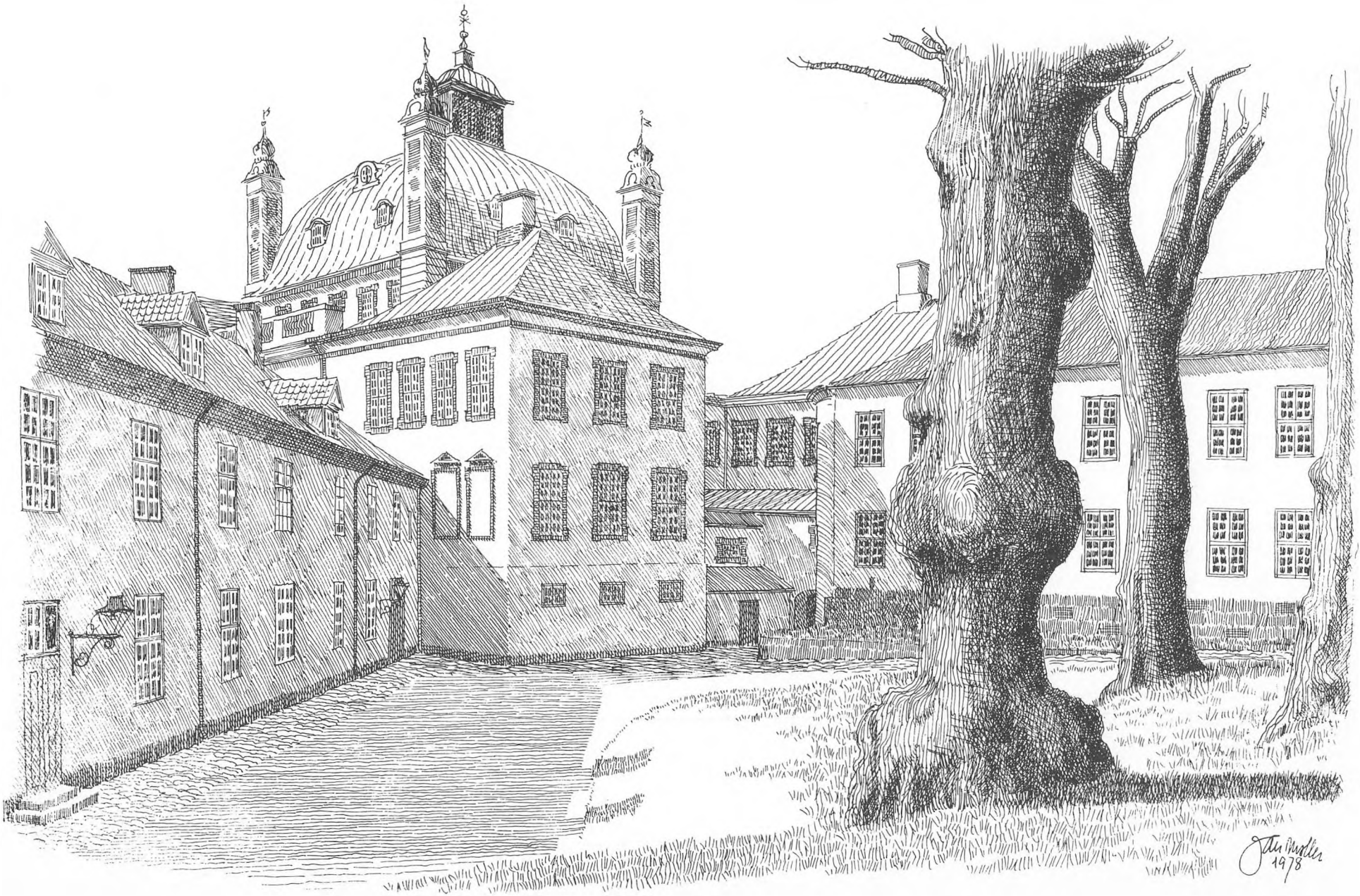
John Mosler
1978

Fredensborg Slot – Kavalerbygningen

Efter Frederik IV's død 1730 blev Fredensborg ikke benyttet så meget. Christian VI, og navnlig hans dronning, Sophie Magdalene, nærede stor uvilje mod faderens andet ægteskab med Anna Sophie Reventlow, og følte nærmest Fredensborg vanhelliget.

Alligevel blev der bygget videre på slottet. Med J. C. Krieger som arkitekt opførtes i 1732 en lang énetages bygning på Ridebanens sydside, den såkaldte »nye Kavalerbygning«. Den rummede to store forværelser med højt, hvælvet loft, og ved hver af dem to ens lejligheder, som var beregnet til de højere embedsmænd ved hoffet.

Mod Ridebanen blev bygningens facade smykket med en række pilastre, hvis kapitæler er udformet som to elefanthoveder, anbragt uden om Christian VI's spejlmonogram.

En halv snes år senere blev slottets oprindelige hovedbygning, med Lauritz Thurah som arkitekt, forhøjet, idet den lave mezzanin-etage fik fuld etagehøjde. Frederik V's regeringstid 1746–66 blev en glansperiode i Fredensborgs historie. Hver sommer opholdt kongefamilien sig på slottet, og her fejredes mange og store fester.

Efter Frederik V's død blev Fredensborg enkesæde for dronning Juliane Marie i de følgende 30 år. I den periode blev bygningerne omkring den ottekantede slotsplads forhøjet til to etager. Den sydligste bygning – portfløjen – blev helt fjernet og erstattet af to pavilloner med klassicistiske trekantgavle. Denne gang var det C. F. Harsdorff, som var arkitekt.

Fredensborgs næste store periode var den årrække, hvor Christian IX og dronning Louise samlede deres store familie her hver sommer, bl.a. kom den engelske konge og den russiske zar. Det var ikke uden grund, at det danske kongepar blev kaldt »Europas svigerforældre.«

Efter disse såkaldte »store Fredensborg-dage« kom Frederik IX's regeringstid, præget af kongens og ikke mindst dronning Ingrids virke med at forskønne slottet såvel inde som ude.

Tegningen viser den tidligere omtalte Kavalerbygning fra 1731. Den er nu indrettet til bolig for dronning Ingrid og kaldes Kancellihuset. I baggrunden »Proviantsskriveriet« – den nuværende slotsforvalterbolig.

Jan Møller
1978

Strandvejen i Humlebæk

Det gamle fiskerleje *Humlebæk* ved Øresunds kyst ligger øst for den nye strandvej, der netop blev anlagt for at aflaste den gamle vej langs stranden.

Den ældste del af fiskerlejet ligger nord for den idylliske Humlebæk Havn. Det var den første af de mange småhavne, der blev anlagt langs kysten; den er fra 1807–14, hvor man ønskede at anvende dette bekvemme sted som base for kanonbåde. Den har siden da været fiskerihavn, men benyttes efterhånden mest af lysfartøjer.

På vejens vestlige side ligger en række hvidkalkede, stråtækte huse – gamle fiskerboliger. De fleste af husene er moderniseret med rimelig respekt for det smukke miljø.

Langs størstedelen af denne strækning er der fri udsigt til Øresund fra husrækken, henover en stejleplads i strandkanten.

Forøvrigt kan Gamle Humlebæk også ses fra den nye strandvej, fordi området mellem denne og den gamle strandvej er ubebygget. Henover en græsklædt skråning, der også anvendes til stejleplads, ser man tagene af de mange stråtækte huse som en næsten sammenhængende række.

Tegningen viser Strandvejen set mod nord med de omtalte fiskerhuse til venstre. Træerne i baggrunden er *Babyloneskoven*. Det besynderlige navn er givet den af digterinden Friederike Brun i et poetisk lune. Hun var gift med den hovedrige storkøbmand Constantin Brun og er navnlig kendt fra »Sophienholm« ved Bagsværd Sø, som i 1800-tallets begyndelse var familiens landsted.

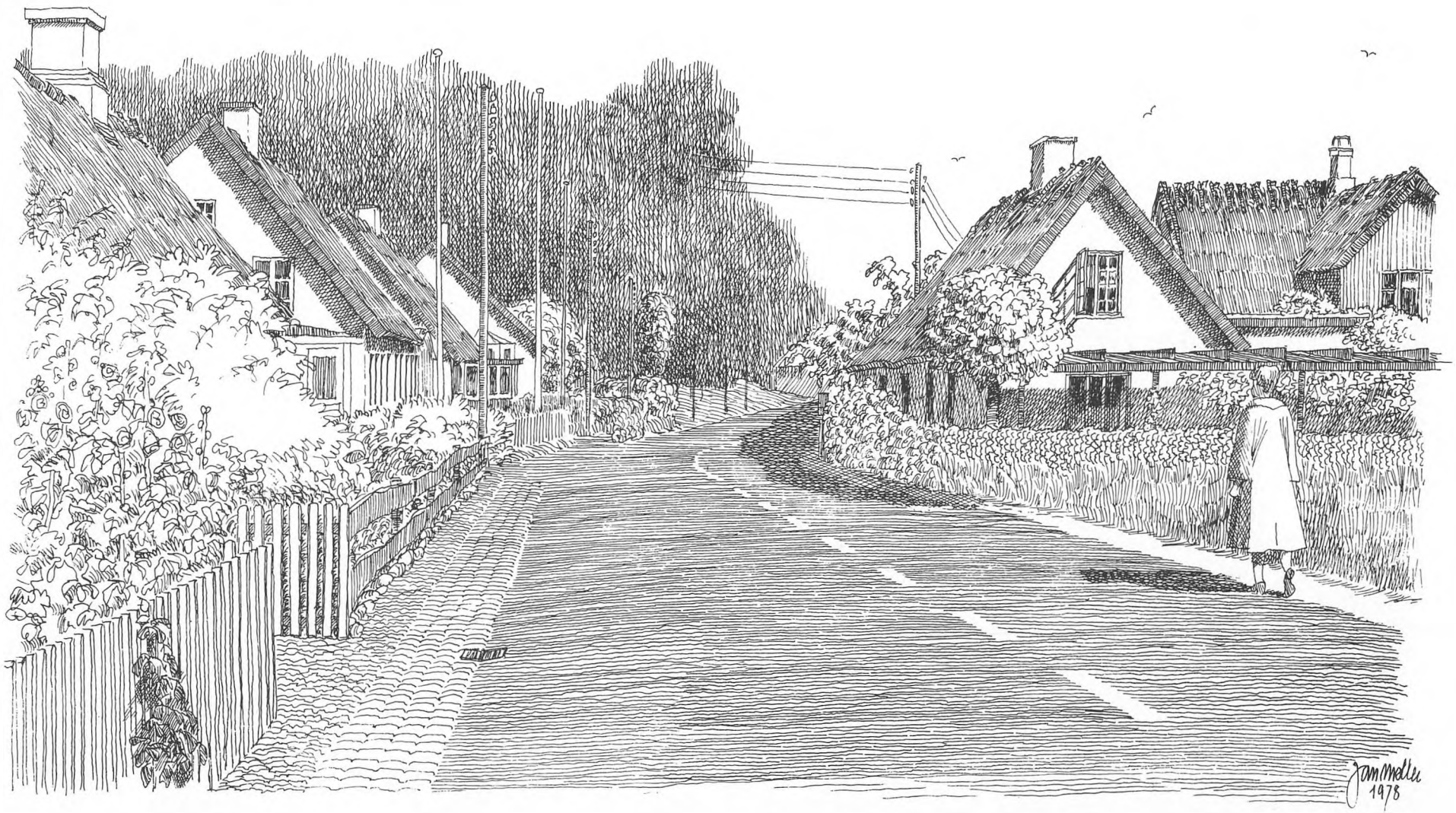
Jan Møller
1978

Esrum Kloster

Eskil, der var biskop i Roskilde, og senere ærkebiskop i Lund, fik stor betydning for den kirkelige udvikling i Nordsjælland. Kongen overlod ham Esrum by, og her grundlagde han et kloster, som omkring midten af 1100-tallet blev beboet af cistersiensermunke, der kom fra Clairvaux i Frankrig.

Esrum Kloster fik store gaver i gods af Eskil og blev efterhånden et af landets rigeste klostre. Det blev moderkloster for bl.a. Vitskøl i Jylland.

Munkeordenen foreskrev arbejde med landbrug og skovbrug. Klostret var anlagt ved en vandrig å og den oprindelige Esrum Mølle er rimeligvis anlagt af munkene.

Efter reformationen gik klostersamfundet i opløsning; bygninger og jord overgik til kongen. Kirken blev benyttet til gudstjenester indtil den blev revet ned i slutningen af 1500-tallet og byggematerialerne anvendt til opførelsen af Frederiksborg Slot.

I sine velmagtsdage var klostret rimeligvis et firfløjet anlæg som så mange andre af samtidens klostre. Den endnu bevarede bygning udgør sydfløjen af komplekset. Kirken dannede nordfløjen med koret mod øst. Tegningen er set fra det sted, hvor klosterkirken formentlig lå.

Sydfløjen, som i sin kærne er fra 1100-tallet, bærer tydeligt præg af de skiftende ombygninger og moderniseringer.

Døren længst til venstre fører ned til et brolagt, hvælvet rum, *Broder Rus' Kælder.* Sagnet fortæller, at Broder Rus blev optaget i klostret som en bodfærdig ungersvend, men senere viste sig at være den onde selv, som ville forlede munkene til vellevned, og abbeden måtte mane ham i helvedes vold.

Esrum kloster er statsejendom. Bortset fra et par private lejemål benyttes bygningen af Nationalmuseet, som kan gemme ting og sager bag de svære, skærmende mure.

Jan Wolter
1978

Mellem kirkerne i Helsingør

Helsingør er en dejlig by. Den har sit eget særpræg, som skyldes de mange gamle bygninger. Man kan vandre i timevis ad byens gader og stræder, og hele tiden opleve nye og spændende indtryk fra de mange huse og miljøer.

I nutidens Helsingør bor der en middelalderby, skabt af Erik af Pommern, der gennemførte Øresundstolden og gav byen købstadprivilegier.

Byen har to store kirker fra middelalderen. Den ene, Sankt Olai, er domkirke, og knap hundrede meter nordligere ligger Sankt Maria Kirke. Den sidstnævnte kirke er del af det store firlængede klosterkompleks, som karmelitterne – hvidebrødrene – opførte efter deres ankomst i 1430.

Det er kirkens vældige tag, der ses til højre på tegningen, og i baggrunden lukkes udsigten af sydgavlen på klostrets vestfløj.

Bygningen i midten er det såkaldte *Karmelitterhus,* opført af munkene som hospital med en halv snes senge til syge udenlandske søfolk. I 1630 købte Helsingør by karmelitterhuset og indrettede det til fattiggård. Først i 1902 nedlagdes fattiggården, og i dag rummer huset samlinger fra Helsingør Bymuseum.

Nichen på hjørnet er oprindelig beregnet til en helgenfigur. Stod den tom, kaldte folkeviddet den for »fandens prædikestol«. I dag er der opsat en figur til erindring om nichens egentlige bestemmelse.

Udsigten er set gennem *Kirkestræde.* Den beskedne gyde opstod i sin tid på Sankt Olai Kirkegård som en sti, op til hvilken der rejste sig en bebyggelse. Strædet blev i sin tid kaldt »Imellem Kirkerne«.

Her boede kapellanen, og der var også fire friboliger til fattige og syge – de såkaldte »sjæleboder«.

Hjørnehuset, Kirkestræde 5 og Hestemøllestræde 2, er fra midten af 1700-tallet, mens nabohuset er omkring hundrede år yngre.

Jan Meller
1978

Strandgade 27 i Helsingør

Tegningen viser et parti fra Helsingørs ældste bindingsværkshus, som ligger *Strandgade 27*. Over dørfaget, hvor der oprindelig var en port, er indskåret årstallet 1577, rimeligvis bygningens opførselsår.

På facaden er det øverste stokværk udkraget, og bjælkehovederne over stueetagen understøttes af knægte, udformet som antikke volutkonsoller, som er dekoreret med akantusblade. Mellem knægtene, altså over vinduerne, er tømmeret udskåret som kølbuer.

Arkiverne fortæller, at huset i de 400 år, det har eksisteret, især har været beboet af færgemænd. I en periode havde et værtshus ved navn »Ankeret« hjemme her.

Bygningen, der er fredet i klasse A, blev gennemrestaureret i 1941. Ved den lejlighed blev bl.a. vinduerne udskiftet med mindre vinduer, der på førstesalen blev anbragt på de genfremstillede løsholter.

Huset ligger på hjørnet af *Skyttenstræde,* og omtrent ud for husets gavl udgår en af Helsingørs morsomste små gader, *Anna Queensstræde.* Navnet er i årenes løb blevet noget forvansket. Det har intet med den engelske dronning Anne Stuart at gøre, men er opkaldt efter en høkerkone i Helsingør, Anna Quie; en enke, som ejede de fleste af grundene i strædet efter sin mand.

1978

Kronborg

Da Erik af Pommern i 1400-tallet havde gennemført øresundstolden opførte han en fæstning, *Krogen,* nord for byen på »øret« ud mod Sundet. Formålet med borgen var dels at forsvare den by, der voksede op under dens beskyttelse, dels at sætte autoritet bag opkrævningen af øresundstolden, som det lykkedes at opretholde i mere end 400 år.

Frederik II videreførte sin fars, Christian III's planer om at ombygge Krogen og lod i årene efter 1577 *Kronborg Slot* rejse sig med Hans van Paeschen og Anthonis van Opbergen som arkitekter. Det gamle Krogen blev dog ikke brudt helt ned. I Kronborgs mure gemmer der sig betydelige dele af det ældste anlæg, og enkelte rum er bevaret.

Hele bygningen blev beklædt med sandsten fra omegnen af Helsingborg og fra Gotland, og taget blev tækket med kobber. I 1585 stod det pragtfulde renæssanceslot færdigt.

Kronborg brændte i 1629, men blev genopført af Christian IV i 1630-erne. De efterfølgende konger fortsatte udbygningen af slottet og dets forsvarsværker.

På tegningen ses slottet fra den vestligste ravelin. En bro fører over den ydre voldgrav til *Kronværksporten,* som blev opført under Christian V i 1690. Den smukke barokportal er udført af arkitekten Lambert van Haven og bærer foroven kongens kronede monogram. I 1735, under Christian VI, blev portalen forhøjet; det er derfor denne konges navnetræk, der troner øverst oppe.

Det er slottets vestfløj, der ses over bastionens grønsvær. Til venstre *Drejertårnet,* også kaldet *Kongens Karnap.* Det er sammenbygget med en gavl, der bærer Frederik II's monogram og årstallet 1585.

Til højre det store tårn, som fra sin opførelse og til branden 1629 havde en kobberklædt kuppel med klokkeværk. Nu kaldes det *Telegraftårnet;* her var »endestationen« for den optiske telegraflinie mellem Kiel og Helsingør. I baggrunden ses *Trompetertårnet.*

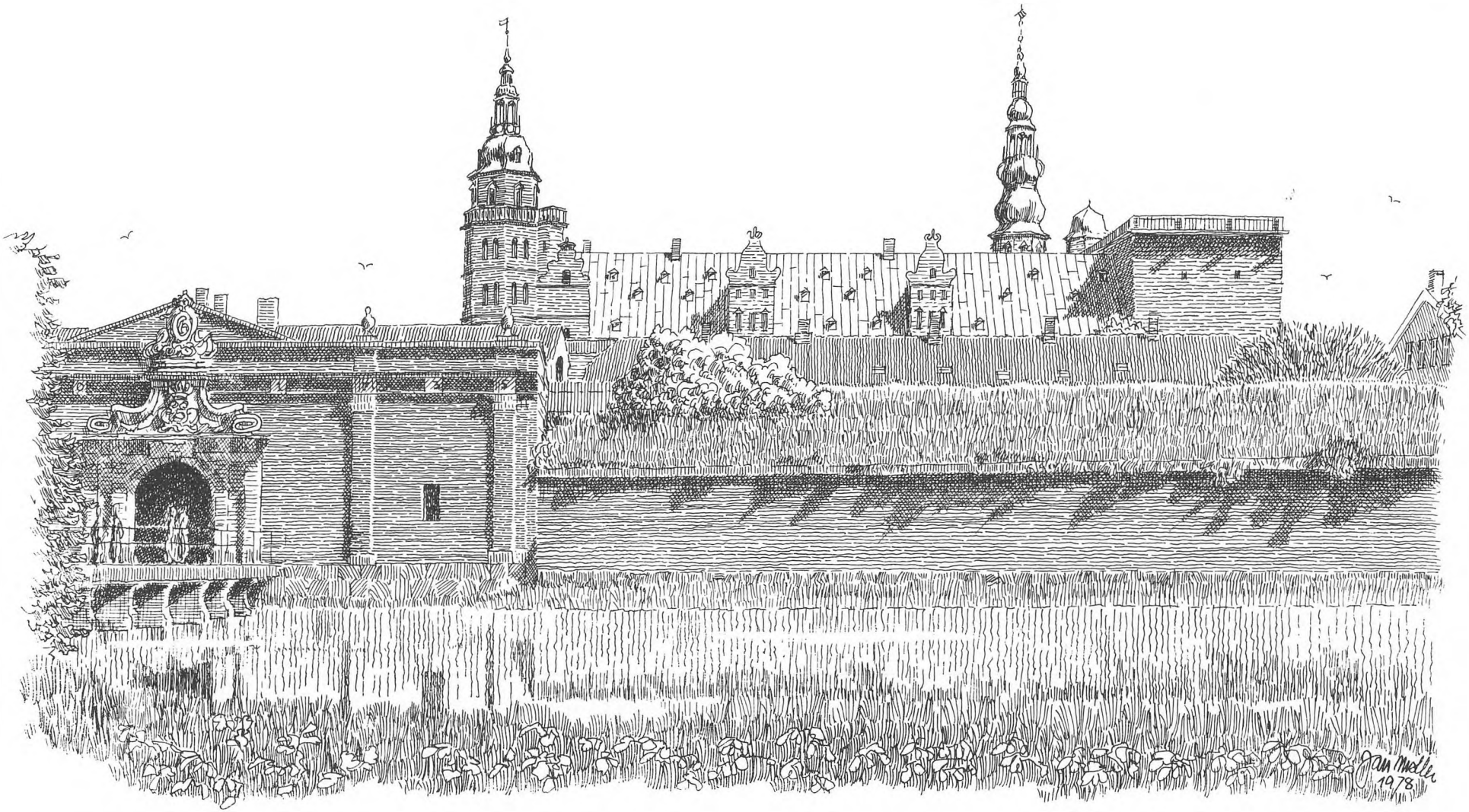
Jan Møller
1978

Kronborg
– Voldgraven ved Frederik IV's Bastion

Under Frederik IV blev Kronborgs ydre fæstningsværker fuldendt og Kronværkets bastioner fik de navne, de endnu bærer.

Tegningen viser udsigten langs den nordlige, indre voldgrav. Til højre ses *Frederik IV's Bastion,* der bærer det besynderlige navn efter plattysk fæstningssprog, »Ridder-Postejen«. I baggrunden den ydre slotsport fra 1664 og lidt af slottets nordre facade med *Dronningens Tårn* på hjørnet; det benyttes nu som fyrtårn.

Adgangen til selve slottet sker ad vejen til venstre, som gennem *Vestre Tremmeport* fører ind på *Mørkeports Ravelin.* Herfra fører en bro over til slotsporten, og ad en s-formet tunnel, *Mørkeport,* kommer man ind i *Fireportsgården.* Først derfra fører en port ind i den egentlige slotsgård.

Den meget komplicerede vej fortæller hvor omhyggeligt adgangen til slottets kærne var sikret. En indtrængende fjende ville få betydelige vanskeligheder ved at forcere forsvarsanlægget.

Efter Christian VI's tid kom de kongelige ikke meget på Kronborg, men fæstningens status som kongeligt slot fortsatte officielt til 1773. Året før havde Kronborg været opholdssted for dronning Caroline Mathilde, da hun efter Struensee's arrestation i januar 1772 blev ført til Kronborg som fange, indtil hendes videre skæbne blev bestemt.

Militæret overtog senere Kronborg som fæstning og garnison, og rykkede ind på selve slottet. Riddersalen blev delt op i to etager for at udnytte pladsen. Kirken blev ryddet for inventar, således at rummet kunne bruges som munderingskammer og fægtesal.

I Christian VIII's tid blev kirken restaureret og offentligheden fik efterhånden øjnene op for slottets værdier.

Idag er Kronborg, lige som Frederiksborg Slot, en af Danmarks største turistattraktioner. Publikum har adgang til Handels- og Søfartsmuseet, til kirken, til riddersalen, der med sine næsten 700 m^2 er Nordeuropas største sal, samt til fæstningens underjordiske del – Kassematterne.

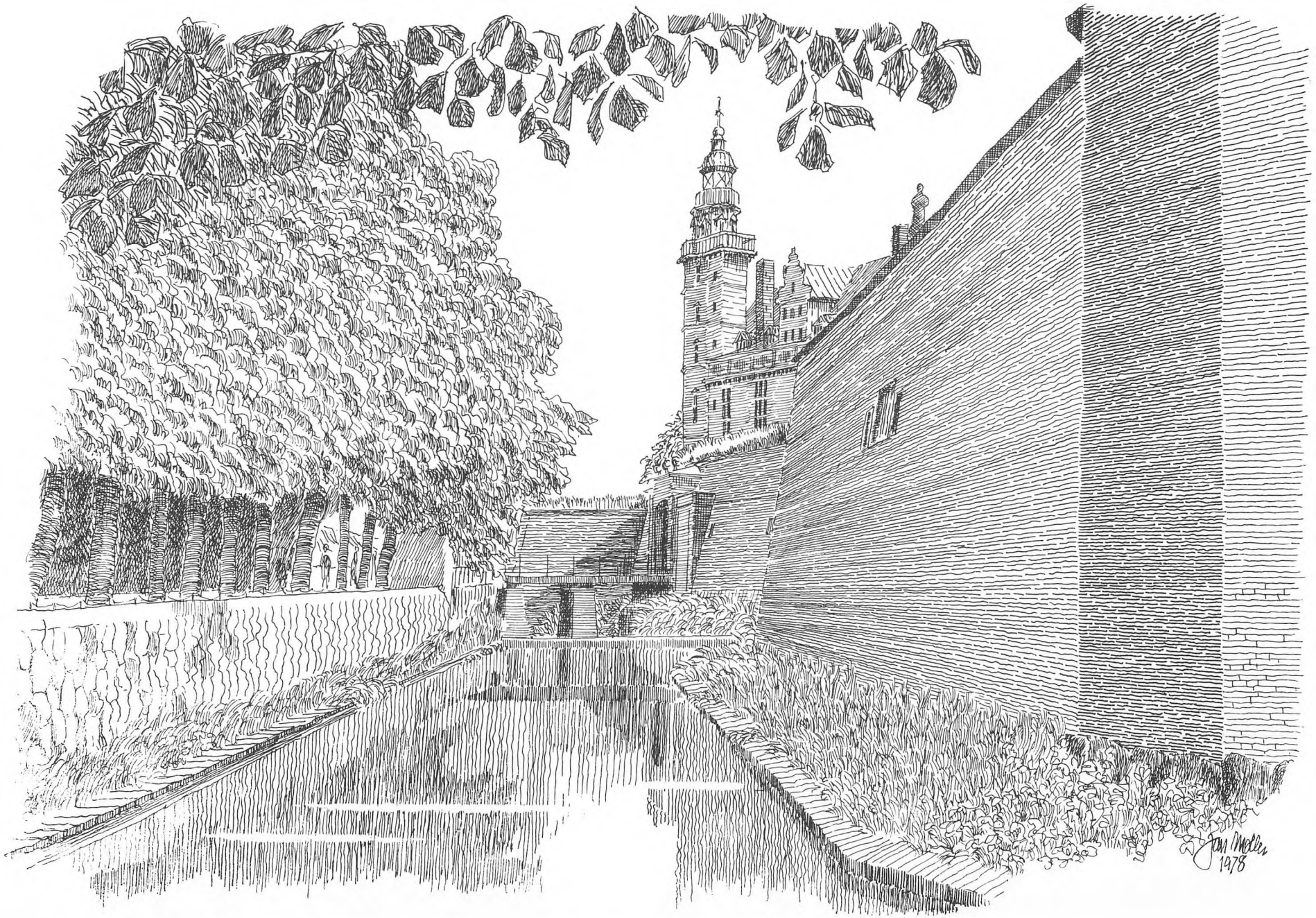
Jan Meller
1978

Marienlyst Slotshave

Når man fra Helsingør søger nordpå videre ad Strandvejen, kommer man til en gadestrækning, der bærer det besynderlige navn *Lappen.* På gadens østlige side ligger en række én- og toetagers huse med jævnt, småborgerligt præg. Gadens modsatte side er afgrænset af en høj mur med kun to døråbninger.

Går man ind ad en af dem, står man pludselig i et parkanlæg, anlagt i 1700-tallets noget stive og højtidelige stil. Haven tjener som forgrund for et herligt lille slot i Louis-seizestil, der rejser sig foran den skovbevoksede skrænt. Det er det gamle kongelige slot *Marienlyst.*

Slottets historie kan føres tilbage til det haveanlæg, *Lundehave,* som Frederik II lod anlægge som lysthave nord for Helsingør. Den tårnlignende, mindre bygning blev i 1700-tallet ombygget til det nuværende slot med N. H. Jardin som arkitekt.

I vore dage tilhører ejendommen Helsingør kommune, og i en del af de smukke sale og rum har Helsingør Bymuseum til huse.

Motivet på tegningen er set med ryggen til slottet. Man ser den østligste del af haven ud til muren, der afgrænser den fra gaden. På den modsatte side af gaden ses det øverste af husene på Lappen.

Egentlig skulle husene have været revet ned og erstattet af moderne etagebyggeri, men denne plan blev heldigvis ikke gennemført. Med støtte af Helsingør kommune blev der dannet et ejerlav, som skulle gennemføre restaureringen af den gamle bebyggelse. Dette arbejde har nu stået på i nogle år og er både vanskeligt og bekosteligt. Men ved denne aktion er et enestående miljø reddet for eftertiden, og vekselvirkningen mellem det fornemme lille slot og den hyggelige gade er bevaret.

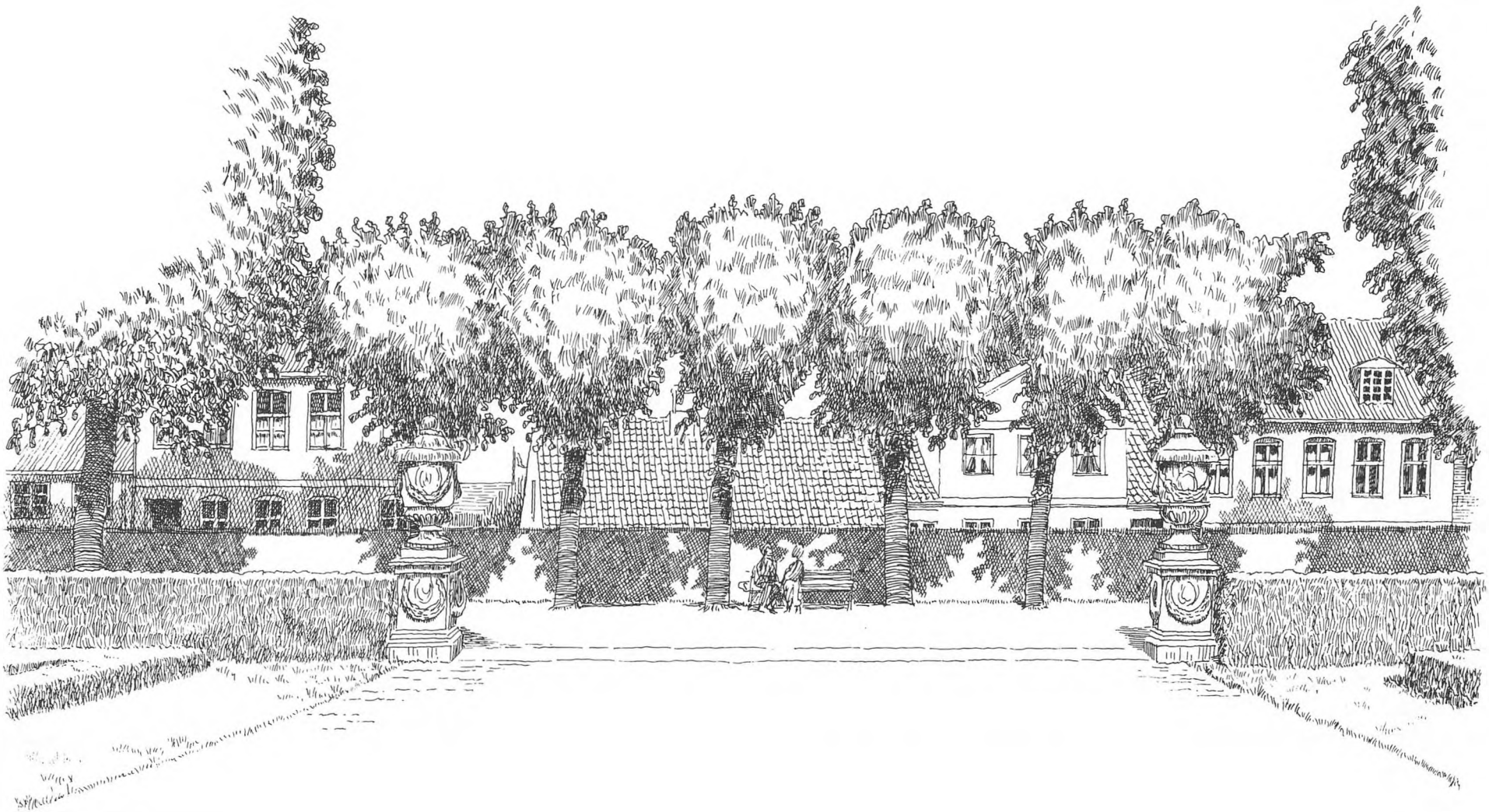

Ved Hammermølle Skov i Hellebæk

Strandvejen langs Øresund fortsætter mod vest fra Helsingør, og nogle kilometer herfra kommer man til *Hellebæk*. Her har der i umindelige tider været industrivirksomhed i et af Nordsjællands mest naturskønne områder. Skovene ydede brændsel og søerne vandkraft gennem Hellebækken – det fristede tidligt til industriel udnyttelse.

Fra 1597 lå kronens våben- og metalværksteder i Hellebæk, og det var her Christian IV's berømte kunstsmed, Caspar Fincke, virkede.

Da regimentskvartermester Stephan Hansen i midten af 1700-tallet blev ejer, fik han værket indrettet til geværfabrik. Han byggede værksteder og til sine folk opførte han den enestående række gulkalkede, teglhængte huse, *Mesterboligerne,* som endnu ligger ud til vejen med det særprægede navn *Bøssemagergade.*

Fra den tid er der andet at se i Hellebæk. Overfor »Tallerkenrækken«, som Mesterboligerne også blev kaldt, ligger *Probérhuset,* en hvidkalket bygning med høj skorsten. Her blev geværerne afprøvet i gamle dage.

Lidt længere mod syd ligger Hammermøllen fra 1765, som for tiden er under restaurering – et omfattende og spændende projekt.

Længere mod Strandvejen ligger det statelige palæ *Hellebækgård,* som Stephan Hansen i 1770-erne lod opføre til sig selv med Philip de Lange som arkitekt. Ejendommen, som er fredet i klasse A, blev overtaget af staten i 1949 og benyttes af Det kgl. Opfostringshus.

Hvor Bøssemagergade mod syd når frem til *Bondedammen* ligger *Hammermølle Skov.* I vejsvinget ligger et teglhængt skovfogedhus med årstallet 1735. Det er denne bygning, der ses på tegningen.

Her begynder Hammermølle Skov og herfra kan man gå eller cykle de skønneste ture i området.

Jan Møller
1978

Ole Piis Vej i Hornbæk

Da Johannes Ewalds syngestykke »Fiskerne« i 1780 blev opført på Det kgl. Teater, sad der nogle fiskere fra Hornbæk i parkettet.

Stykkets handling var inspireret af en dramatisk begivenhed, som havde fundet sted nogle år forinden, da et engelsk skib strandede ud for Hornbæk og et hold fiskere trodsede uvejret, gik ud i bådene og reddede kaptajnen.

Johan Ernst Hartmann havde sat musik til stykket og den gav udtryk både for stormens susen og de taktfaste åreslag. Det fortælles at den megen sang undrede de garvede fiskere. Da de efter forestillingen blev spurgt om deres mening, indrømmede de, at handlingen svarede nogenlunde til begivenhedens forløb – men de sang bare ikke!

Blandt de syv redningsmænd var der én, der hed *Ole Pii,* og efter ham er der opkaldt en vej i den gamle kærne af fiskerlejet Hornbæk.

Som det ses på tegningen er der fra Ole Piis Vej udsigt til *Hornbæk Kirke,* hvis historie går tilbage til 1588, da Frederik II befalede lensmanden at udbetale 50 daler til et kapel. Det var den første kirke; den var formentlig lerklinet og stråtækt.

Stormen ødelagde bygningen, der blev genrejst som en bindingsværksbygning. Den nuværende kirke er opført 1737, og det er den, hvis gavl og tagrytter, man ser på tegningen. Taget til venstre hører til kirkens ligkapel, som er af nyere dato.

Huset ud til Ole Piis Vej er et gammelt fiskerhus, rimeligvis fra første halvdel af forrige århundrede. Denne bygning er forholdsvis uspoleret, men det kan man ikke sige om alle husene i den gamle del af Hornbæk. Mange er moderniseret noget hårdhændet. Stråtage er afløst af bølgeeternit, der er kommet store termoruder i de smårudede vinduers sted, og store antenner til farvefjernsyn stritter op fra mange af tagene.

Alligevel er det hyggeligt at vandre rundt i de smalle slipper og stræder, der stadig findes i Hornbæk.

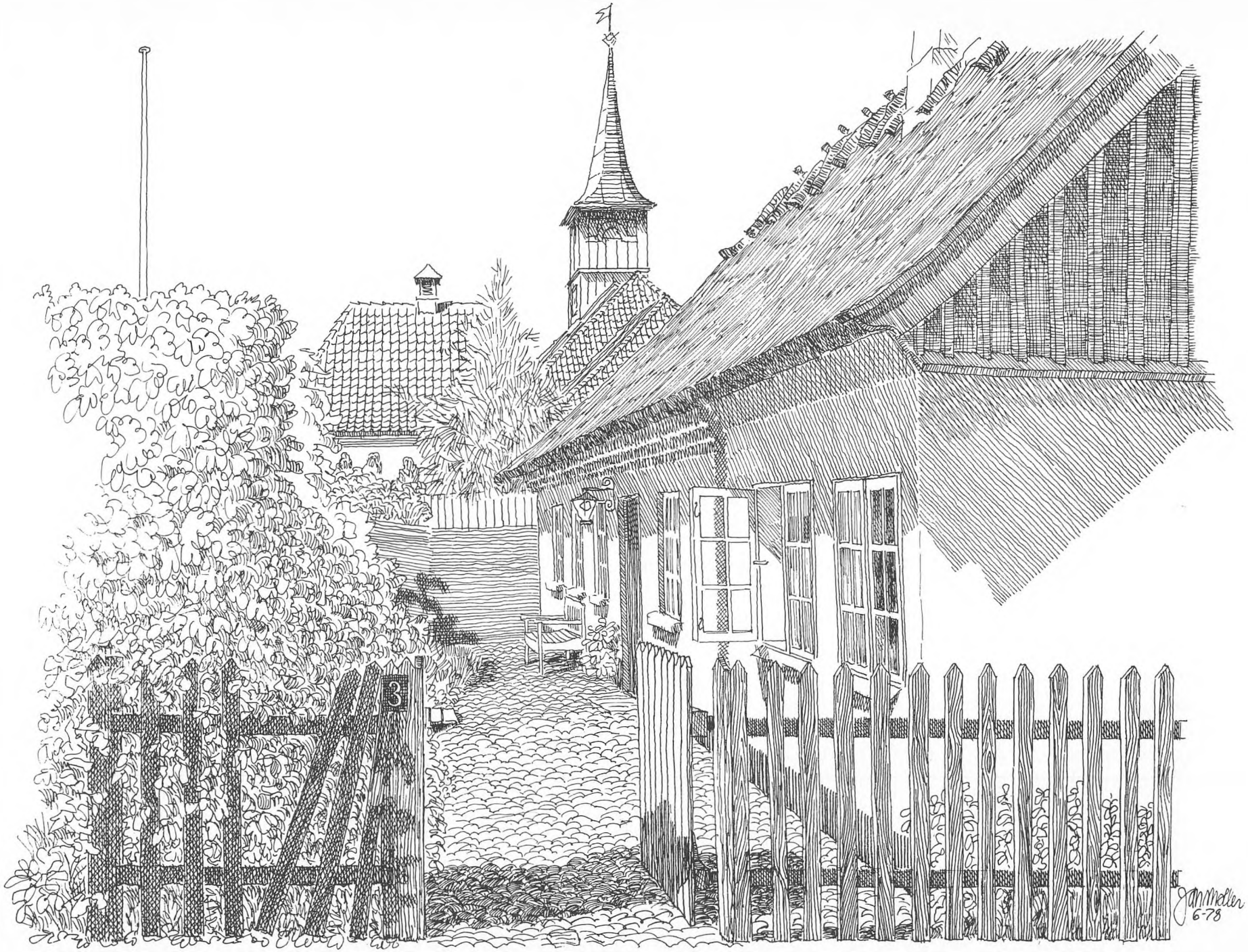
3
Jan Miller
6-78

Lille Strandstræde i Gilleleje

Gilleleje har lige som Hornbæk udviklet sig fra et lille fiskerleje til en af Nordkystens store feriebyer. Det var i midten af forrige århundrede at disse byer blev »opdaget« og søgt af landliggere om sommeren. Så lejede fiskerne deres huse ud og krøb sammen med deres familier på lofter og i udhuse.

Livet var hårdt for fiskerne i gamle dage. Bådene måtte slæbes ud fra den åbne strand og tilbage igen efter endt fangst. Først i 1870 fik man en havn i Gilleleje.

Siden blev der udstykket til sommerhusene, der bredte sig til begge sider langs kysten, dels mod Nakkehoved Fyr, dels mod Gilbjerg. Dog er der bevaret meget af det gamle fiskerleje. Det finder man langs Hovedgaden og Østergade, og i tværgaderne Store og Lille Strandstræde samt Søstræde. Endnu står den lange »sladrebænk« på Havnevej, hvor de gamle fiskere kan mødes. Men havnen er blevet stor, og er præget af den industri, der er vokset op i byen.

Tegningerne viser udsigten mod nord gennem Lille Strandstræde. Det er midt på dagen en hed sommersøndag. Solen kaster sit blændende lys over de hvidkalkede huse og beboerne holder sig inden døre.

Lille Strandstræde fortsætter mod syd i Kirkestræde op til kirken, der ligger højt til vejrs. Den minder om kirken i Hornbæk og er da også fra den samme periode i 1700-tallet.

I 1943 var Gilleleje Kirke rammen om en tragedie. Den 7. oktober lå 200 jøder oppe på kirkeloftet og ventede på skibslejlighed til Sverige. Men ulykkeligvis kom Gestapo før de nåede af sted, og arresterede dem. Via Horserødlejren blev de sendt til Theresienstadt.

Jan Møller
1978

Alleen i Frederiksværk

I begyndelsen af 1700-tallet blev der gravet en kanal fra Arresø til Roskilde Fjord. Kort tid efter blev der anlagt en slibemølle ved udløbet i Roskilde Fjord og ved århundredets midte indrettedes en kanonfabrik på stedet.

Fabrikken blev i 1756 overladt den 31-årige Johan Frederik Classen for at oprette et krudtværk og videreføre kanonstøberiet. Stedet blev opkaldt efter Frederik V og kom til at hedde *Frederiksværk,* og allerede det første år blev der støbt 56 kanoner. Et egentligt jernstøberi – de første i Danmark – blev anlagt 1769.

J. F. Classen blev efter datidens forhold en af de største fabrikanter i Danmark. Af værkets jordtilliggende oprettede han godset *Arresødal,* hvor han opførte en stor og smuk hovedbygning, og her døde Classen i 1792.

I 1850 boede der kun 739 mennesker i Frederiksværk og som kuiosum kan det nævnes, at der kun fandtes én gadelygte i byen. I 1897 kom jernbanen til Frederiksværk fra Hillerød, og i 1916 blev den forlænget til Hundested. Byen var dermed kommet ud af sin isolation og dens smukke omegn gjort tilgængelig for turister og landliggere.

Der er stadig en betydelig industri i Frederiksværk. I 1942 kunne Det danske Staalvalseværk begynde sin produktion i byen på et område, som fremkom ved opfyldning i Roskilde Fjord.

Et af de smukkeste steder i den gamle bydel er *Alleen,* som ligger parallelt med byens hovedstrøg, *Nørregade* og med *Krudtværkskanalen.* På tegningen kan man dog ikke se selve kanalen. Mellem de gamle lindetræer er der udsigt til de maleriske baghuse til Nørregade. Broen over kanalen fortsætter i et stræde, som fører op til hovedgaden.

Med de gamle huse næsten helt ned til vandet, kun adskilt af et smalt bolværk, minder udsigten om et nederlandsk kanalparti.

VVE
Jan Moller
1978

Jægerspris Slot

Bag sit tilsyneladende så helstøbte ydre gemmer Jægerspris Slot sporene af tre århundreders vedvarende byggevirksomhed. Den nordlige fløj, der tårnagtigt løfter sine tre stokværk op over de øvrige, er den senmiddelalderlige kongebolig, oprindelig kaldt *Abrahamstrup*.

På Christian IV's tid blev opført en lav, énetages portbygning, og den gamle hovedbygning blev forsynet med et trappetårn.

Christian V solgte Abrahamstrup til jægermester von Hahn, som gav slottet dets nuværende navn *Jægerspris*. Nogle år senere købte kongen dog stedet tilbage og lod det indrette til sommerbolig for sin søn, kronprinsen.

Frederik IV overlod Jægerspris til sin bror Prins Carl, som lod sydfløjen forhøje til to etager og lukkede portindkørslen. Østfløjen, der forbinder de to oprindelige bygninger, blev opført af Christian VI, mens Frederik V sørgede for de sortglaserede tegltage og de svulmende spir på tårnene.

Slottets storhedstid oprandt med Frederik VII, der blev konge i 1848. I 1854 købte han slottet og godset som privatejendom og sikrede sin kone, grevinde Danner, Jægerspris som residens.

Efter Frederik VII's død 1863 testamenterede grevinde Danner Jægerspris til »Kong Frederik VII's Stiftelse for hjælpeløse og forladte Pigebørn, især af Almuen«; en stiftelse, som endnu ejer og driver godset.

I hovedbygningen er der museum. Man kan her se, hvordan Frederik VII boede med sin kone i hyggelige og borgerlige omgivelser.

Tegningen viser slottet, set fra parken. Bag gitteret slotsgården med de toppede brosten og den smukke gamle slotsforvalterbolig. I baggrunden tagene til stiftelsens bygninger.

Foran tårnet var der i gamle dage en voldgrav. Frederik VII morede sig ofte med at sidde i tårnets stueetage og fiske i voldgraven ud af vinduet. Tjenerne måtte så i forvejen sætte nogle fisk ud, så at kongen var sikker på at få bid.

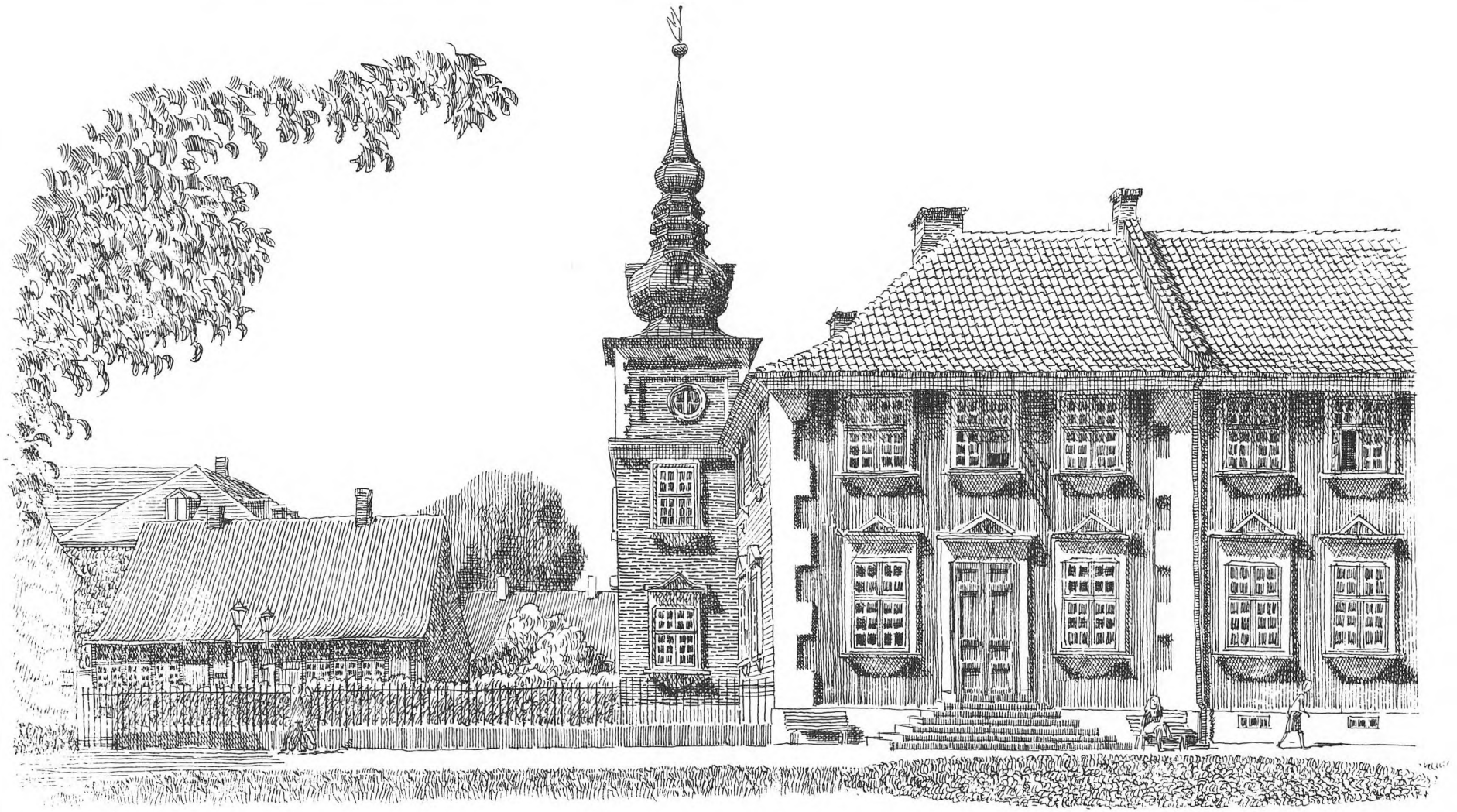
1978

© tekst og tegninger 1978 by Jan Møller

I samme serie er tidligere udkommet:

LYNGBY I STREG
20 tegninger fra Lyngby-Virum (udsolgt)

SØLLERØD I STREG
20 tegninger fra Søllerød-Nærum (udsolgt)

LYNGBY I STREG Ny samling
20 tegninger fra Lyngby-Taarbæk (udsolgt)

DE GRØNNE OMRÅDER I STREG
20 tegninger fra Lyngby, Søllerød, Gentofte, Hørsholm og Birkerød

MØLLEÅEN I STREG
20 tegninger fra Frederiksdal til Strandmøllen

STRANDVEJEN I STREG
20 tegninger fra København til Helsingør

Under forberedelse:
SØLLERØD I STREG
Ny og revideret udgave